

Андрійченко Ю.В.

Гендерні розбіжності та стереотипи в матримоніальній лексиці іспанської мови

Андрійченко Ю.В., кандидат філологічних наук, доцент, докторант
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ, Україна

Анотація. Статтю присвячено лінгвопрагматичному аналізу гендерних розбіжностей і стереотипів в матримоніальній лексиці іспанської мови. В сучасному демократичному суспільстві шлюб є юридичною інституцією, яка відноситься з повною ідентичністю до обох членів пари. Так сьогодні відбувається в Європі, хоча в реальному житті все ще існують певні соціальні практики, набуті зі стародавніх часів, які полягають у дисбалансі у розподіленні родинних обов'язків між чоловіками і жінками, і мають стереотипізовані уявлення у сприйнятті кожної статі.

Ключові слова: гендер, текст, комунікація, мовні стереотипи, гендерні стереотипи

Вступ. У свідомості носіїв кожної національної мови формується мовна картина світу, яка корелює з гендерними нормами та ідеалами, репрезентаціями, стереотипами [1]. Лексика – це рівень мови, в якому колективна думка і сприйняття реальності будь-якою лінгвістичною групою залишили чіткий слід. Дії осіб слугують як референти для знання колективного або індивідуального і зумовлюють наші комунікативні процеси відповідно до них самих [Nagré 1994]. В цьому сенсі, одну з найважливіших функцій виконує саме стереотип, який визначається як поширені вірування про персональні риси людини або суспільства [Rudman, Glick 2001].

Мета дослідження – проведення лінгвопрагматичного аналізу гендерних розбіжностей і стереотипів в матримоніальній лексиці іспанської мови в межах іспанськомовного простору.

Матеріалом дослідження слугує лексичний потенціал іспанської мови.

Як найважливішу характеристику зазначимо елемент, який спрощує розуміння найдалшої і найближчої реальності. Це зумовлює подвійний ефект, оскільки у певних випадках залежність від стереотипів може зумовити структуру помилкових когнітивних зображень або в інших випадках розподілення на визначені моделі поведінки, з чим унеможливаються інші поведінки і що веде до цензури. Реальність є такою, що в тих аспектах, що стосуються чоловіків і жінок, стереотипи – це факт, втілений в знання кожної з обох статей. Тому, не є дивним думати про чоловіка як про агресивного, автономного, міцного, грубого, і про жінку як по покірну, стриману, м'яку, пасивну. Таким чином, гендерні стереотипи як культурно і соціально обумовлена думка про якості, атрибути і норми поведінки представників обох статей закономірно знаходять відображення в мові [3, с. 13]. На думку Л. Аларкос, ярлики, які навішуються для визначення гендерної належності можуть привести до того, що значення цієї грамагичної події буде співвідноситись зі статевими розбіжностями індивідів, які визначаються іменниками [4, с. 197].

Дослідження іменників, які визначають кожного з подружжя, дієслів, які виражають дії, пов'язані зі шлюбом, нам дозволило простежити особливості функціонування гендерних стереотипів в цій сфері суспільного життя. В іспанськомовному суспільстві повсякдення функціонують стереотипи, які визначають шлюб як посягання на особисту свободу чоловіка. І якщо жінка, згідно цим стереотипованим уявленням,

повинна прагнути укласти шлюб за будь-якими умовами, метою чоловіка, навпаки, є спроби unikнути цього. Яскравим підтвердженням слугують прислів'я:

Hombre casado, burro domado.

Casado – capado.

La libertad – es uno de los más preciosos dones que a los hombres dieron los cielos.

Якщо розглянути іменники, які в іспанській мові вживаються для визначення кожного з подружжя, то побачимо розбіжності у їхньому походженні і використанні. Розпочинаючи з найбільш вживаних термінів *marido* і *mujer* зазначимо, що перший іменник *marido* є результатом романської еволюції латинського слова *maritus*, яке мало таке ж саме лексичне значення, в той час, як слово *mujer* бере своє походження від латинського *mulier*, чие значення було: *особа жіночої статі, яка вже є дорослою і має статеві зв'язки, заміжня або ні*. Достатньо ілюстративними показовим є той факт, що латинське слово жіночого роду *uxor* (*esposa*) еквівалент *maritus* зникло на шляху від латини до іспанської мови. Цей факт, разом із синкретизмом, який виявляється у романському терміні *mujer*, при з'єднанні значень *miembro del sexo femenino que ha salido de la nicez* і *esposa*, є, на нашу думку, показником того, що в Середньовіччя ситуація по відношенню до жінок значно погіршилась.

Лексико-семантична еволюція іспанської мови демонструє, що мовці в ті часи вже не вважали, що одружена жінка повинна мати юридичний статус, який їй би надавав певні привілеї, як відбувалося в Древньому Римі, що послугувало зникненню іменника *uxor* з повсякденного вживання. Також, факт, що слово *mujer*, яке виникло в лексиці з метою покриття термінологічної пустощі після зникнення іменника *uxor* не є вторинним і малозначним, оскільки, по-перше, нова іспанськомовна спільнота обмежила статеві відносини жінки подружнім колом, сприяючи встановленню концепту *honor*; і, по-друге, дані мовці визначили те, що чоловік є власником своєї жінки: якщо поняття бути жінкою і перебувати у шлюбі мають одне слово для свого лексичного вираження, вони обидва вважаються як одна і та сама річ. Ці зміни (соціальні, ментальні, лінгвістичні), що виникли в епоху середньовіччя, були розповсюджені на території Романської Імперії як демонстрація різноманіття нелатинських мов, в яких відбувалися однакові зміни (наприклад, це стосується португальської, французької, каталонської, італійської мов).

Інші назви, які вживаються в іспанській мові в формальній комунікації є іменники *esposa* і *esposo*. В даному випадку і з синхронічної точки зору вони обидва можуть здаватися еквівалентними завдяки однаковому кореню і тому, що мають однакове лексичне значення, яке відрізняється лише статевою належністю. Без сумніву, ці два іменника не мають однакової прагматичної цінності: *esposo* вживається з меншою частотністю, ніж *esposa*, оскільки його синонімом *marido* також може вживатися в формальній комунікації, те, що не відбувається з іменником *mujer*, чий неформальні особливості унеможливають його вживання в інших контекстах. Цікавим, на нашу думку, є той факт, що в іменниках, які визначають жінку, дуже чітким є розподілення на формальне, ввічливе, фамільярне.

Якщо ми звернемось до діяхронічного аналізу, то знайдемо цілу низку дат, які допомагають зробити прозорим концепт, який пращурі сучасних європейців (римляни, та ін.) мали для шлюбу і жінки. Обидва терміни походять від дієслова *spondeo*, чий значення було *заручитися*, воно виражало гарантовану згоду батька на одруження своєї доньки. Іменник латинської мови жіночого роду *sponsa* зі значенням *prometida* зафіксований набагато раніше, ніж такий іменник чоловічого роду, це пояснюється тим, що жінка існувала як об'єкт такої обіцянки між чоловіками. З іншого боку, шлях від латини до іспанської мови цих іменників (*sponsa* у *sponsus*) унеможливили звертання до індивідів, які все ще не були одружені.

Таке семантичне переміщення нас попереджає про те, що ступень компромісу, що існував, вимагав даного заручення був завеликим в часи Романської Імперії і в Середньовіччя завдяки тому, що особа яка була зарученою практично вже була одруженою. Так само можемо інтерпретувати еволюцію лексичних одиниць *novia* і *novio*. Обидва походять від латинського виразу *nova nupta*, за допомогою якого зверталися до щойно одруженої жінки, значення, яке існує в сучасній іспанській мові коли йдеться про день одруження або про перші часи шлюбного життя, що має лексичне вираження у фразі: *viaje de novios*. Не дарма, в іспанській мові слова *novia* і *novio* також є вживаними – хоча зараз вже не є такими розповсюдженими: з не етимологічним значенням для звертання до осіб, які все ще не є одруженими, але які створили відносини з метою укладання шлюбу. Цікаво, що рух такого семантичного розширення значення слова лише може знаходитись у вже зазначеній ідеї укладання шлюбу, з якої походить, що вживання цього слова до особи не залишає їй можливості до відмови.

Соціальні зміни, які відбулися в Іспанії у другій половині ХХ століття, через зникнення диктатури привели до того, що молодь стала вживати іменники *novia* і *novio* у значенні осіб, які підтримують сентиментальні відношення, але чия метою не завжди є укладання шлюбу, але не виключаючи в майбутньому такої можливості. Натомість, зараз більш вживаними стали іменники *amigo/a* о *chico/a*, дієслова і вирази: *cortejar*, *festejar*, *noviear*, або *pelar la pava* були замінені на інші форми, такі як: *salir*, *entrar en casa*. За нашим дослідженням, лексичні одиниці є підтвердженням певного бачення світу, не зважаючи на те, що це

бачення було зовсім іншим в минулі часи. Впродовж розгляньмо іменник, який має значення *esposa* і чия форма чоловічого роду, на відміну, ніколи не вживається у значенні *marido*: йдеться про слово *secora*. За термінологією, запропонованою А.Гарсія Месегером, зіштовхуємось з лексичною одиницею подвійного роду: *secor-secora*, яке без жодної аргументації з лінгвістичної точки зору, отримує два інших значення при вживанні по відношенню до чоловіка або жінки [199, р. 113]. І ця розбіжність між *secor* і *secora* не лише впливає на визначення подружньої пари, але й розповсюджується на інші значення, які мають обидві форми. Якщо з початку вони мають значення *людина з певною соціальною рисою*, не парне вживання слів *secor* і *secora* привело до того, що відповідно від граматичного роду ці іменники набули різні відтінки у лексичному значенні, що веде до певної ієрархії у статях. Так, в мовній комунікації вживається *secor/secora del Castillo* але *secor de las tierras*, *secor de la hacienda*, *secor del bosque*, *secor del desierto*, *secor del lugar* о *secor del reino* у порівнянні з: *secora de la casa*. Історично було прийнято вживання іменника жіночого роду *secora* як ввічлива форма, що використовувалась у вищих шарах суспільства того часу, тобто, коли йшлося про третіх осіб жіночої статі, чий соціальний статус був вищим, ніж адресата. І якщо допускається вживання слова *secor* у значенні *esposos* чоловічому роді: *secor marido* або *secor esposo*: *Salude a su secor marido de mi parte*, вирази, які мають свій еквівалент в жіночому роді *secora esposa*, то вираз *secora mujer* є прагматично не можливим і птим самим підкреслює відмінність у вживанні лексичних одиниць *marido* і *mujer*. Якщо перейдемо до не формальних визначень поняття подружжя, бачимо інші цікаві аспекти. Йдеться про певний дисбаланс у релятивній номенклатурі до кожної статі. В першу чергу, не існує афективних термінів або виразів для звертання виключно до чоловіка, на відміну від різних манер звертання в даному тоні до жінки. Іменник *hombre*, в сучасній іспанській мові часто має присвійне забарвлення (*mi hombre*, *tu hombre*, *vuestros hombres*) і розповсюджене в маргінальних прошарках населення; вираз *media naranja* вже не використовується виключно по відношенню до чоловіка, але й до жінки також.

В другу чергу, слова або вирази не формальної комунікації відносно подружжя ведуть до певних культурних чинників. Формуванню гендерної нерівності сприяло і християнство, оскільки в Біблії спочатку законилась відповідальність жінок за первородний гріх: Дружині Бог сказав: множачи помножу терпіння твоє у вагітності твоєї; в хворобі будеш народжувати дітей, і до мужа твого пожадання твоє, а він буде панувати над тобою [2, с. 16]. Іменник *Costilla* веде до біблейського епізоду створення Єви, жінки Адама, яку Бог зробив з ребра її чоловіка, і повинно інтерпретуватися так, що жінка була послана на цей світ для афективних потреб чоловіка. З іншого боку, згідно цієї традиції, жінка є частиною чоловіка, яка також може виражатися виразом *cara mitad*, в якій з легкістю знаходимо християнський постулат, який визначає, що подружжя складається з двох частин одного цілого; прикметник *cara (querida)* в цьому виразі нас наближує до світу афектів, емоцій, який не є часто

виражений в іспанській мові по відношенню до лексичного визначення подружньої пари. Іменники *parienta* і *socia* можуть набути прихований зміст в комунікативних актах чоловіків. Перший іменник нагадує про те, що належність до родини встановлюється кровними зв'язками або шляхом шлюбу, і про те, що відносно жінки майже ніколи не вживається іменник *parienta*, лише у випадках, коли йдеться про далеку родинні зв'язки. Другий іменник – *social*, зі свого боку, має комерційне значення, тобто, шлюб може трактуватися, на нашу думку, як альянс або контракт з певними обов'язками учасників. Зневажливі терміни *contraria* і *oponente*, які вживаються в іспанськомовному суспільстві по відношенню до дружини нас наближають до конфліктів в парах і до ідеї про те, що дружина є ворогом свого чоловіка, якщо вона повстає проти його волі.

Патріархальні суспільства надають чоловікові безмежні права в родинному житті, але навіть в іспанськомовній усній традиції і в колективній лінгвістичній свідомості існує образ домінуючої дружини і чоловіка-підкоблужника, які піддаються нещадній критиці оскільки, на нашу думку, зруйнують сталі гендерні стереотипи щодо розподілу ролей між статями. Підтвердження тому знаходимо в прислів'ях:

Si tu mujer quiere que te tires del balcón abajo, ruega a Dios que sea bajo.

Залишаючи іменники-назви для подружжя і звертаючись до визначень, які представлені для акту укладання шлюбу зіштовхуємось з іншою інформацією культурного характеру, яка нам допомагає зрозуміти яким чином іспанськомовна спільнота сприймає дану інституцію і різницю у біологічних статях. З початку, слід, на нашу думку, визначити найбільш вживані дієслова або вербальні словосполучення іспанської мови, які демонструють цю дію і які походять, у своїй більшості, від відповідної латинської лексики. В латині не вживалося однакове дієслово стосовно чоловіка або жінки коли йшлося про факт укладання шлюбу.

Для вираження одруження жінки: її ведуть до шлюбу, на відміну, про чоловіка, що одружується – він веде жінку. Також батько нареченої також міг бути залучений в ці лінгвістичні відмінності, оскільки вербальні словосполучення, які вживалися виключно по відношенню до нього, всі були сформовані від дієслова *dare*: тобто батько дає, дарує доньці можливість одружитися. Як свідчить матеріал, латинські визначення укладання шлюбу демонструють певні матримоніальні звичаї, які існували до недалекого минулого в іспанськомовній спільноті. І якщо дієслова і вербальні словосполучення латинської мови формально відрізняються від сучасних в іспанській мові, оскільки протягом своєї історичної інформації зазнали певних значних змін, то бачення світу, на яке вони спрямовані, навпаки, є таким же самим. Найбільш вживане дієслово *casar* або *casarse* зберігає, з одного боку, своє транзитивне значення, вживається коли суб'єкт дії це один або обидва батьки жінки або майбутньої жінки, яка перетворюється, в свою чергу, у об'єкт вербальної дії; з іншого боку, обидві форми є паралельними латинській алюзії подружнього дому: *domum ducere aliquam*, оскільки походять від іменника *casa* з пер-

винним значенням *poner casa aparte, facilitar una casa a un hijo o hija*.

Ідеявести жінку до певного місця з метою укладання шлюбу міститься, також, в таких виразах як *llevar a la iglesia, llevar al altar*. Перший вираз вживається у випадку коли йдеться про батька, який веде доньку до церкви, другий – стосується нареченого. Бачимо, що в лексиці іспанської мови підтримується культурне андроцентричне і сексистське підґрунтя, оскільки реальність розглядається виключно з точки зору чоловіка. Те ж саме спостерігаємо у словосполученні *tomar mujer*, у якого не має еквівалента чоловічого роду: *tomar marido* або, скажімо, *tomar varón*. Врахуємо, також, два дієслова, які розповсюджені в неформальній комунікації в метафоричній манері для назви одруження доньки: *colocar* і для пояснення стану жінки як об'єкта дії: *emplearse, colocarse*. В цьому випадку, те, що приховується за трьома дієсловами це суспільство, яке вважає, що робота, яку воно може запропонувати жінкам, це виключно робота домогосподарки і що шлюб – це ієрархічна інституція, в якій голова – це чоловік, а робітниця – жінка.

Розглянемо лексику, що вживається відносно до людини, яка ніколи не перебувала в шлюбі. Найбільш вживаний іменник *soltero/a* є денотативним і нейтральним, але він генерував похідне слово, яке, на відміну, являє різні коннотації по відношенню до жінки і чоловіка: принизливе значення, яке має слово *solterona*, на відміну від якого, іменник чоловічого роду *solterón* містить в собі позитивну конотацію. Ці семантичні додаткові відтінки демонструють, що в іспанськомовній спільноті жінка, яка не одружилася до певного зазначеного віку не має соціальної цінності і вважається не повноцінною оскільки для неї не передбачені інші можливості і ролі в суспільстві окрім бути матір'ю і дружиною.

Коннотації, які надаються іменникові *solterón*, навпаки, надають інформацію про те, що не має нічого поганого в тому, що чоловік досягнувши зрілого віку не має наміру одружуватись. Ця ідея чітко виражена в таких словосполученнях іспанської мови як: *solterón empedernido*, але не: *solterona empedernida*, оскільки для вживання прикметника *empedernido* необхідно існування бажання у індивіда протистояти певній поганій звичці або ваді: по відношенню до чоловічого роду іменник *la soltería* може бути свідомим вибором залишитися в певному стані за власним бажанням; на відміну, застосування даного іменника по відношенню до жінки демонструє її змушений стан, який вона бажає змінити. Як свідчить матеріал, лексичний склад може зберігати відбитки уявлень про світ, які зникли з часом, але які залишаються прихованими в еволюції кожного слова. З самого початку була введена концепція шлюбу як певних обмежень і, тому, ідея бути не одруженим сприймалася як свобода. Це демонструється протягом еволюції лексики від латини до іспанської мови. Латинське слово, яке виражало особу, що не є одруженою *caelebs* трансформувалось на *soltero* в сучасній іспанській мові.

Вербальне словосполучення *quedarse para vestir santos*, синонім якого *quedarse soltera* містить в собі значення того, що жінка не мала можливості одружитися і залишилася одна. В цьому виразі, на нашу дум-

ку, приховане значення, що не заміжні жінки, не маючи можливості присвятити себе чоловікові і дітям зосереджувались на релігійному житті. Також вживався прикметник *incasable* для визначення жінки, яка не спромоглася знайти собі чоловіка через свою зовнішність або через свої недоліки. Зараз він майже вишов з лексичного складу іспанської мови.

Результати дослідження та висновки. Аналіз лексики семантичного поля іспанської мови, яка відноситься до матримоніальної сторони життя допомагає подолати гендерні стереотипи мови, які дали поштовх в утворенні нових лексичних одиниць і виразів, їхній еволюції і заміні на більш сучасні. Нам вдалося підтвердити, що гендерні стереотипи продовжують своє існування в сучасному світі.

ЛІТЕРАТУРА (REFERENCES TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

1. Денисова Г. Стереотипы и их роль в формировании коммуникативных навыков в условиях “неродного” двуязычия / Г. Денисова // Россия и Запад: диалог культур. – Вып. 8, т. 1. – М. : МГУ им. М. В. Ломоносова, 2000. – С. 202–215.
Denisova G. Stereotipy i ikh rol' v formirovanii kommunikativnykh navykov v usloviyakh “nerodnogo” dvyazychiya [Stereotypes and their role in the formation of communicative skills in a “non-native” bilinguality] / G. Denisova // Rossiya i Zapad: dialog kul'tur. – Вып. 8, т. 1. – М. : MGU im. M.V. Lomonosova, 2000. – S. 202–215.
2. Кирилина А.В. Гендер: лингвистические аспекты / Алла Викторовна Кирилина. – М., 1999. – 189 с.
Kirilina A.V. Gender: lingvisticheskiye aspekty [Gender: linguistic aspects] / Alla Viktorovna Kirilina. – M., 1999. – 189 s.
3. Сохацкая О.Л. Репрезентация гендера в языке как предмет изучения феминистской лингвистики / О.Л. Сохацкая // Междунар. науч. конф. [“Бодуэновские чтения : 215 Бодуэн де Куртенэ и современная лингвистика”], (Казань, 11-13 декабря 2001 г.). – Казань : Изд-во Казан. ун-та, 2001. – Т. 2. – С. 37–38. – С. 38].
Sokhatskaya O.L. Rerezentatsiya ğendera v yazyke kak predmet izucheniya feministiskoy lingvistiki [Gender representations in the language as a subject of study of feminist linguistics] / O. Sokhatskaya // Mezhdunar. nauch. konf. [“Boduenovskkiye chteniya : 215 Boduen de Kurtene i sovremennaya lingvi-stika”], (Kazan', 11–13 dekabrya 2001 g.). – Kazan' : Izd-vo Kazan. un-ta, 2001. – T. 2. – С. 37–38. – S. 38].
4. Alarcos Llorach E. Gramática de la lengua española / Emilio Alarcos Llorach. – Madrid : Espasa Calpe, 2000. – 395 p.
5. Harré R. The Discursive Mind / R. Harré, G. Gillet. – L. : Sage, 1994. – 263 p.
6. Rudman L.A., Glick P. Prescriptive gender stereotypes and backlash toward agentic women / L.A. Rudman, Glick P. – N.Y.: Journal of Social Issues, №57, 2001. – p. 743-762.

Andriichenko Y.V. Gender differences and stereotypes in matrimonial Spanish vocabulary

Abstract. The article is devoted to the analysis of gender differences in linguopragmatical aspect and stereotypes in matrimonial Spanish vocabulary. In a modern democratic society, marriage is a legal institution that is the complete identity to both members of the couple. So today is in Europe, but in real life there are still certain social practices gained from ancient times, which are in imbalance in the distribution of family responsibilities between men and women and have a stereotyped idea of the perception of each sex.

Keywords: gender, text, communication, language stereotype, gender stereotype

Андрійченко Ю.В. Гендерные различия и стереотипы в матримониальной лексике испанского языка

Аннотация. Статья посвящена лингвопрагматическому анализу гендерных различий и стереотипов в матримониальной лексике испанского языка. В современном демократическом обществе брак является юридическим институтом, в котором оба члена пары абсолютно равны. Так на сегодняшний день происходит в Европе, хотя в реальной жизни все еще существуют определенные социальные практики, приобретенные с древних времен, которые заключаются в дисбалансе распределения семейных обязанностей между мужчинами и женщинами, и имеют стереотипизированное представление по восприятию каждого пола.

Ключевые слова: гендер, текст, коммуникация, языковые стереотипы, гендерные стереотипы